

Mit szól ehhez Kerekes János?

Irta: Sinkó Ervin

Nem felejtettem el a nevét.

A Magyar Írók Otthonának egyik szobájában ültünk, régi elvtársaim és én.

— Minden attól függ, sikerül-e kigyógyítanunk és megnyernünk Kerekes Jánost — fejezte be Magyarország kilátásairól folytatott beszélgetésünket azoknak a kisszámú baloldali írónak egyike, aki a Horthy-uralom egész ideje alatt Magyarországon és nem emigrációban élt.

Nem tudom, valóban személyes ismerőse volt-e Kerekes János? Számomra ez a tősgyökeres magyar név mindenestre a huszonöt éves fasiszta nevelés szellemi beéndekeivel megmérgezett százezer és millió magyarjának jelképe volt és maradt. Kerekes János Horthy Magyarorszáában nőtt fel, Horthy iskoláiban tanult. Arra tanították, hogy gyűlölje a szlávokat, arra tanították, hogy a magyarok hivatottak a Dunamedence uralmára. Ugy hitte, hogy az összes »elszakított területek»: Szlovákia, Erdély, a Vajdaság és Horvátország. Adriával. »a magyar tengerrel« együtt örök igazság szerint a magyarokat illetik meg.

Kerekes János ezt hallotta az iskolában a tanítótól, a templomban a paptól és ugyanezt olvasta az újságokban. Amikor ifjúvá serdült, továbbra is ezt tanulta a fasiszta katonai »levente« szervezetben. Nap s mind nap a Kerekes Jánosok százezrei és millió szavalták a gyűléseken: »Nem, nem, soha!« — azaz: nem, nem, soha nem ismerjük el Szent István koronájának feldarabolását. Nap s mind nap százezer és millió Kerekes János hallgatta és mondta el a közismert »magyar imádságot«:

»Csonka-Magyarország — nem ország!
Egész Magyarország: mennyország!«

Kerekes Jánost jól idomították. Amikor kitört a háború, úgy hitte, jogában áll megölnie, megerőszakolnia és fosztogatnia a szlovákokat, szerbeket, zsidókat. Minél alázatosabb volt grófjai előtt, annál kegyetlenebb, kiméletlenebb és mohóbb volt a nála pillanatnyilag gyengébbekkel szemben.

Hallgattam a magyar írók keserű szavait Kerekes Jánosról. Azok a magyar írók, akik a háború alatt a Szovjetszövetségben éltek és a felszabadulás után visszatértek hazájukba, szomorúan állapították meg, hogy mindaz, amit Kerekes Jánosról beszélnek — igaz. A maguk részéről elmondották, mit láttak és mit hallottak a fasiszta magyar katonaság szörnyű bűncselekményeiről Szovjet-Ukrajna városaiban és falvaiban.

— Igen, minden attól függ, sikerül-e kigyógyítanunk Kerekes Jánost. — Valamennyien egyetértettek ebben. Éreztem aggódó, de mégis tántoríthatatlan elszántságukat, hogy valamennyien egy emberként vegyék fel a nehéz küzdelmet az összes Kerekes Jánosok lelki épüléséért.

Ugyanebben az értelemben szólalt fel Gergely Sándor elvtárs, a Magyar Írók Egyesületének elnöke. Jugoszlávia írónak első kongresszusán. Emlékszem üdvözlő szavaira, mert én tolmácsoltam szerb nyelven:

»Jugoszlávia népeinek gyönyörű példája nagy segítségül szolgál számunkra, magyar írók számára, abban a küzdelemben, hogy meggyógyítsuk a magyar nép lelkét, amelyet a huszonöt éves fasiszta nevelés alázatossággal, gyűlölettel és nagyzási hóborttal mérgezett meg.«

»1945 elején Magyarország felszabadult. A koalíciós kormány szoros együttműködésben a Szovjetszövetséggel, megkezdhette munkáját az ország tápraállításáért. Minden romhalmazzá változott. Nem csak a hidak és a házak, de a lelkek is. Huszonöt esztendő, sőt talán néhány évszázad romboló munkáját kell a lelkekben helyreállítani.« — Ezzel fejezte be előadás-sorozatát 1947-ben a budapesti rádióban Hegedűs Géza, magyar társadalom-tudós. Előadásai »Bevezetés a magyar társadalom történetébe« című könyvében jelentek meg. (A Magyar Központi Távirati Ügynökség kiadása, Budapest, 1947).

Ennek a könyvnek a 98. oldalán egy, közvetlenül Kerekes Jánosra vonatkozó adatra bukkantam.

»A háború utolsó hónapjaiban történt. A Szovjet Hadsereg már Magyarország területén járt, a magyar városok már átszenvedték az angol-szász repülők bombázásait, amikor egy légitámadás alatt az egyik jóindulatú, becsületes tiszt, egy tizedes olyan szavakkal fordult hozzám, amelyeket nem bírok elfelejteni: »Sose hittem volna, hogy ezek a zsidók ilyen bátor katonák és ilyen jó pilóták.« Csodálkozva néztem rá, nem értettem, mire gondol. Rövid faggatás után kiderült, meg volt győződve, hogy minden angol és minden orosz — zsidó. Így tanították az iskolában és később a tisztjei... Ám, ha valaki azt gondolná, hogy itt valami különösen ostoba emberről volt szó, el kell mondanom azt is, hogy 1944 folyamán, valahányszor az angol repülők megjelentek Komárom felett, a tiszték mindannyiszor ugyanazzal a felkiáltással zavarták az óvóhelyre a munkaszolgálatosokat: »Jönnek a zsidók!« — vagy: »Megjöttek a zsidó gépek!« 1943-ban, a voronyezsi fronton pedig, egy bomba felrobbanása után, tiszt szájából hallottam: »Még nem vettek észre bennünket a zsidók!«

Látszik, hogy Kerekes János nem valami képzeletszülte lidérckép. Rákosi Mátyás, a Magyar Kommunista Párt főtitkára még 1946 végén, a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusán felhívta a figyelmet arra, milyen mélyen beivódott a magyar nép lelkébe a fasiszta mérég. »Bejutottak a pártunkba — noha kisebb számban — olyan munkások és szegényparasztok, akiket kisebb vagy nagyobb mértékben megmérgezték az ellenforradalom és a fasiszta mérgevel.« (A magyar kommunisták III. kongresszusának jegyzőkönyve, Szikra kiadás, Budapest, 1946. '63. oldal.)

Az utóbbi hónapokban gondolataim újra és újra visszatérnek Kerekes Jánosra.

Révai József, a Magyar Kommunista Párt központi lapjának főszerkesztője, még a háború idején, még Moszkvából, félreérthetetlen és kemény szavakat írt Kerekes János problémájáról: »A megalomániás, reakciós és imperialista fogalmazás Magyarország »hivatásáról« nem csak Magyarország uralkodó osztályainak világnézete és gyakorlata volt. Be kell vallani, hogy mindez mélyen behatolt a magyar népbe is... A magyar nagyzási hóborttól egyenes út vezet a magyarok szolgálékiségéig.« És néhány oldallal hátrább, ugyanebben a könyvében, Révai József feltette a kérdést: »És ma hogyan követelhetnénk jogot a »vezető szerepre«, például a hősi jugoszláviai népekkel szemben, Titó Jugoszláviájával szemben?« (Révai József: Kossuth Lajos. Idegennyelvű irodalmi kiadó, Moszkva, 1944. 5. és 29. oldal.)

Ilymódon igyekeztek a magyar elvtársak még a háború alatt a legközelebbi példával, Jugoszlávia fényes példájával latni Kerekes Jánosra. Az antifasiszta harc azonban jelentéktelen volt.

A Vörös Hadsereg felszabadította Magyarországot. Kerekes János az utolsó percekig Hitler csatlósa volt. Igaz, többé már nem azzal a lelkesedéssel, mint a háború elején. Voronyezs, Sztalingrád a magyar városok bombázása lelhűtöttek lelkesedését. Kerekes János azonban nem bírt saját erejéből megindulni az új úton. Teljesen megvakították.

A magyar elvtársak joggal büszkék arra, hogy a Vörös Hadsereg és a Szovjetszövetség segítségével felépítették és megerősítették a népi demokráciát, talpraállították az országot — éspedig aránylag rövid idő alatt, kemény és kitartó küzdelemmel. Ezt nem érhatték el másként, csak azzal a feltétellel, ha sikerül aránylag rövid idő alatt átnevelniök a nép jelentős részét. Az volt a feladatuk, hogy Kerekes Jánosból mindenek ellenére megteremtsék az új, demokratikus, szabad és szabadságszerető Magyarországot öntudatos építőjét, Abból a Kerekes Jánosból, aki nem harcolt a szabadságért, aki nem harccal szerezte meg, hanem ajándékként kapta a szabadságot.

A magyar elvtársaknak át kellett nevelniök csaknem az egész magyar értelmiséget és az egész kispolgárságot. Ezek sem kevésbé gázoltak bele a fasizmus véres sarába, mint a magyar dzsentrik és a nagytőkésék kasztja. Néptömegeket, csaknem az egész magyar népet kellett átnevelniök. Kerekes Jánosnak sok mindent kellett elfelejtenie és sok mindent kellett megtanulnia, amíg a messzeható gazdasági és politikai intézkedések népi demokráciává formálták át a hűbéri-tőkés Magyarországot. Az ország átalakulásával néki magának is át kellett formálódna.

A magyar elvtársak szóval és tettel fáradhatatlanul tanították. Arra tanították, hogy számoljon le tegnapi nézeteivel, becülje önmagát, szeresse a szabadságot — és tanulja meg tisztelni a szomszédos nagy és kis népeket. Tito Jugoszláviájának példáján mutatták meg és bizonyították be számára, miben áll minden nép igazi nagysága. Jugoszlávia népeinek példájával bizonyították be neki annak az útnak az utálatosságát, amelyen Magyarország a háború előtt és a háború alatt haladt.

A magyar elvtársak minden alkalommal hangsúlyozták Jugoszlávia harcát a háború alatt és a háború után, hogy segítsenek Kerekes Jánosnak: ítéljen magáról helyesen, lássa be, tudja meg: mi az igazi hősiesség, milyen emberek azok a kommunisták, akikről huszonöt éven át csak szörnyűségeket meséltek neki urai és parancsolói. Jugoszlávia példája és a magyar demokrácia iránti állásfoglalása sokat segített a magyar elvtársaknak, hogy megnyerhessék Kerekes János tiszteletét és bizalmát.

»A Dunanedence népei egymásra utaltak és ezért gondosan el kell távolítanunk minden akadályt, amely gátolná, hogy a demokratikus népek kart-karba öltve haladjanak... Ezzel kapcsolatban a legnagyobb elismeréssel kell megemlítenem Jugoszláviát (taps) és nagy vezetőjét, Tito marsallt, — (a teremben valamennyien felállnak a helyükről és percekig tapsolnak) — aki valóban demokratikus és a jövőbe látó politikájával példásan bánik országában a magyar néppel. Jugoszlávia népeinek elég okuk lenne, hogy felelősségre vonjanak bennünket Horthy Bácskában elkövetett gáztetteiért. Azok, akik szabadságukat és nagyságukat annyi hősiesség és véraldozat árán szereztek meg: Jugoszlávia népei és vezetői — itt is bölcs mértékletességgel járnak elő!«

Igy beszélt a hivatalos jegyzőkönyv tanúsága szerint Rákosi Mátyás, a Magyar Kommunista Párt főtitkára a III. kongresszuson, 1946-ban,

Budapesten. (Szikra kiadás, 67. oldal.) Kerekes János olvasta ezt, vagy rádióan hallgatta, sőt — úgy lehet — maga is azok között volt, akik azon a kongresszuson felálltak a helyükről, valahányszor Jugoszláviát említették és Tito nevét ütemesen kiáltozva, lelkes ünneplésben részesítették Jugoszláviát.

»A német és az olasz, valamint a magyar fasiszmus elleni dicsőséges felszabadító háborúban a Szovjetszövetség szlávságához csatlakoztak Tito marsall vezetésével Jugoszlávia szláv népei is, amelyek a haladás élharcosaivá váltak.«

Ez az idézet Gerő Ernő beszédéből való, ugyanazon a kongresszuson. (97. oldal.) További fejtegetései során Gerő ünnepélyesen kijelentette: »... Párisban valóban baráti megállapodást értünk el Jugoszláviával (taps). Mindenki elismeri, hogy eddig ez a megállapodás a magyar küldöttség egyetlen komolyabb sikere a párisi béketárgyalásokon ... Engedjék meg, hogy erről a helyről is kifejezzem hálánkat a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság miniszterelnök-helyettesének, Kardelynek, (éljen!) a jugoszláv küldöttség vezetőjének, azért a megértésért, amelyet a magyar demokrácia iránt tanúsított.« (100. oldal.) És amikor Gerő Ernő elvtárs arról beszélt, mi mindent kell még valóráváltani Magyarországon, többek között ezeket mondotta: »Ezen a téren is mintaképpül vehetjük déli szomszédunk, az új, népi, demokratikus Jugoszlávia példáját (viháros taps). Mi nem szégyellünk tanulni.« (101. oldal.)

A magyar elvtársaknak bizonyíthatniok kellett a magyar népnek olyan dolgokat, amilyenekről nálunk, Jugoszláviában már régen lehetetlen volt mindenféle vita. Nem kis érdemük a magyar elvtársaknak, hogy kitartóan és türelemmel végezték ezt a munkát. El kellett hatolniok Kerekes Jánosig, aki huszonöt éven át egyebet sem hallott a marxizmus-leninizmusról, mint hogy az valami ördögi bájital. A magyar elvtársak azt tartották, hogy ebben is nagy segítséget nyújt számukra Jugoszlávia vitathatatlan tekintélye. Ime, mit mondott erről a Kommunista Párt III. kongresszusán Révai József elvtárs, a »Szabad Nép« főszerkesztője:

»A Szovjetszövetségben és Jugoszláviában a marxizmus-leninizmus tudománya a szabadság harcosainak százezreit és millióit nevelte fel... Elvtársak, ne is beszéljünk a Szovjetszövetségről, hanem csupán Jugoszláviáról. Vajjon többek között nem azért maradtunk-e el annyira Jugoszlávia mögött, mert a marxizmus-leninizmus nem hatolhatott el nápiunkig, mert a marxizmus-leninizmus nem hatolhatott egy gerinces nép harcosabb, bátrabb közvéleményének kialakítására.« (131—132. oldal.)

A nemzeti lélekről szólva, Révai József elvtárs azt tartotta, hogy ismét nincs jobb érv Tito Jugoszláviájánál. »Vajjon, Jugoszláviától különbözően, nemzeti tulajdonsága-e a magyarnak, hogy — amíg a jugoszlávok alaposan ki tudnak takarítani, — mi, ha takarítunk, a házunkban hagyjuk a fele szemetet? (Nevetés, taps.) Új magyar lelket, új magyar szellemet kívánunk teremteni a régi helyett. (Viháros, lelkesült taps.) És ha kissé megtanuljuk Tito iskolájában, hogyan készül a demokrácia (viháros, lelkesült taps) — akkor megtudjuk...« (137. oldal.)

Vég nélkül lehetne folytatni az idézeteket, éspedig nem csupán a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusának jegyzőkönyvéből, hanem az összes haladószellemű magyar újságokból, magyar elvtársaink valamennyi beszédéből, brosürájából, könyvéből. — Mindaddig, amíg Jugoszlávia mintha csak váratlanul eltűnt volna a föld színéről és addig, amíg még Jugoszlávia neve is indexre került Magyarországon, Jéges hallgatás álli be. Kerekes János ezt talán észre sem vette. Hanem, amikor ez után a

furcsa hallgatás után egyszerre megint beszélni és írni kezdtek Jugoszláviáról Magyarországon, Kerekes Jánosban emlékek ébredtek: nem is olyan régen, hallott ő már ilyen rádiójelentéseket, mint most; nem is olyan régen, olvasott már ő ilyen újságcikkeket, ilyen híreket... Kerekes János felismerte azt a szótárt, amely ismét használatba került Magyarországon, — ha Jugoszláviáról volt szó. Pontosan ugyanazt a szótárt.

Horthy rádióállomása, Horthy újságjai huszonöt éven át ugyanilyen módon, ugyanezekkel a szavakkal, ugyanezzel a hangsúlyozással beszéltek és írtak a Szovjetszövetség vezetőiről, ahogyan ma írnak és beszélnek Jugoszlávia vezetőiről. Kerekes János házában talán még meg lehet találni néhány háború előtti, vagy háború alatti újságot. Kerekes János elszórakozhatna oly módon, hogy előveszi ezeknek az újságoknak egyikét, kivágja a Szovjetszövetségről szóló cikket és mindenhová, ahol SzSzSzR áll, JSzNK-t ír be és ahol Sztálin és Molotov neve áll, beírja Tito, Rankovics, Kardely és Gyilász nevét. Ezekután vegye kezébe a ma magyar újságok egyikét és vágja ki a Jugoszláviáról szóló cikkeket. Senki sem fogja kitalálni, melyik a Horthy idejéből való újságcikk és melyiket írták ma.

Jól tudom, hogy túlzok, éspedig annyiban, hogy amíg fennálltak a rendes diplomáciai kapcsolatok a Szovjetszövetség és Horthy Magyarország között, Horthy hivatalos propaganda-gépezete nem engedte meg magának, hogy ilyen közvetlenül, ilyen szemérmetlenül mocskolja a Szovjetszövetség legfelsőbb vezetőit. Horthy hivatalos propaganda-gépezete csak a háború alatt merészelt olyan nyíltan támadni és rágalmazni a Szovjetszövetséget, mint ahogyan azt ma a JSzNK-al és vezetőivel Magyarországon teszik.

Hogy mit gondolnak erről Jugoszlávia népei, ezt nem kell magyarázni. Nem kell magyarázni, hogy a mi szívémben és a mi tudatomban olyan mélyen gyökerezik néhány ragyogó név, hogy az, aki megkísérli beszennyezni ezeket, az nem ér el egyebet, mit hogy önmagát piszkolja be.

De mit szól ehhez Kerekes János? Mit gondol minderről?

Magyar elvtársaink nagy sikere volt, amikor Kerekes János hinni kezdte, hogy valóban létezik népi politika is, azaz a szabad népek becsületos, széttéphetetlen testvéri együttműködésén alapuló politika. Még nagyobb sikert értek el magyar elvtársaink, amikor Kerekes János szégyenkezni kezdett mindazért, amit korábban gondolt, kívánt és cselekedett.

És most? Kerekes János zavarodottan kérdezi: hogy lehet az, hogy a magyar demokrácia vezetői ma éppen az ellenkezőjét mondják annak, amit a tegnapi napig állítottak Jugoszláviáról? És okvetlenül arra a megállapításra kell jutnia, hogy hazudnak neki. Vagy tegnap hazudtak, vagy ma hazudnak. Ha igaz volt, amit tegnapig állítottak Jugoszlávia népeinek példátlan erőfeszítéseiről, Jugoszláviáról, Tito marsallról — akkor hazugság amit ma mondanak.

A magyar elvtársak elérték, hogy Kerekes János megindult az új úton, most pedig saját maguk rombolják azt, amit elérték Kerekes János, átváltozásában. Azt mondják neki, hogy Jugoszlávia — és Jugoszláviában semmi — éppen semmit sem ér. Ami azt jelenti, hogy Kerekes János, az a régi, nem is volt olyan téves úton, amikor »magyar fejsőbbéggel« nézett azokra a jugoszláv nagyvárosi hóbortban szenvedőkre, akik ellentáltak és még mennyire ellentáltak Hitler egész európai erődjének. Ami-

kor a magyar demokrácia vezetői azt mondják Kerekes Jánosnak, hogy Magyarország a példa, Jugoszlávia viszont »trockista«, »buharinista«, »imperialista«, »nacionalista« — mindezek az idegen szavak hidegen hagyják Kerekes Jánost: de úgy látja, hogy mindez igazolja a régebbi magyar politikát, mivel a magyar demokrácia vezetői még becsmérlőbb kifejezéseket keresnek, amikor Jugoszláviáról és Jugoszlávia hőseiről beszélnek.

A magyar vezetők nincsenek tekintettel Jugoszlávia közvéleményére. Az a felfogásuk, hogy így kell cselekedniök, amikor Jugoszláviáról van szó. Az önmaguknak kiosztott szerep nem irigylésreméltó. Ha a magyar vezetők nem tudnák olyan bizonyosan, hogy semmiféle hatalom sem ingathatja meg Jugoszláviát hűségében a szocializmus eszméi és alapelvei iránt, a Szovjetszövetség és a felszabadító és a munkásmozgalom iránt, óvatosabbak, taktikusabbak lennének cseppet sem irigylendő szerepük betöltésében. Ezzel szemben azt hinné az ember, hogy a magyar elvtársaknak tekintettel kellene lenniök Kerekes Jánosra, arra a Kerekes Jánosra, akit visszalöktek az alig feledett sovinizmusba és nagyzási hőbortba.

Amikor 1947-ben, huszonhatévi emigráció után először jártam Magyarországon, megfordultam Kőbánya egyik gyárában és beszéltem a munkásoknak az új Jugoszláviáról, a felszabadult magyar nép testvériségéről Jugoszlávia néi eivel. Könnyekig meghatott az a szívből jövő lelkesedés, amellyel a magyar munkások minden szót üdvözöltek Tito Jugoszláviájáról. Új Kerekes Jánost láttam magam előtt. Ez az új Kerekes János gondolkozik, tépelődik, ítél és meg tudja különböztetni a hazugságot az igazságtól.

Hogy létezik ez az új Kerekes János, ez minden bizonnyal magyar elvtársaink, a magyar demokrácia mai vezetőinek érdeme. Tulajdon műüket nem fog sikerülni lerombolniok.